

- К.: Наукова думка, 1975. – 279 с.
4. Заец А. С. Сахарная промышленность в Украине: становление, развитие, реструктуризация / А. С. Заец. – К.: Наукова думка, 2001. – 327 с.
 5. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів / За гол. ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес. – Київ-Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 1100 с.; додатки.
 6. Історія Української РСР: у 8-ми томах, 10-ти кн. / Голов. редкол.: Ю. Ю. Кондуфор (голов. ред.) та інші; АН УРСР Ін-т історії. Т.4. – К.: Наукова думка, 1978. – 531 с.
 7. Мельник Л. Г. Технічний переворот на Україні у XIX ст. / Л. Г. Мельник. – К.: Вид-во Київського ін-ту, 1972. – 240 с.
 8. Москалюк М. М. Загальний нарис промислового розвитку України в 2-й пол. XIX – на початку XX ст. / М. М. Москалюк. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 256 с.
 9. Москалюк М. М. З історії розвитку цукрової промисловості в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. / М. М. Москалюк // Український історичний журнал. – 2008. – №2. – С. 75–85.
 10. Нестеренко О. О Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці XIX і на поч. XX ст. / О. О. Нестеренко. – К.: Політвидав, 1952. – 180 с.
 11. Подгаец С. И. Экономика сахарной промышленности / С. И. Подгаец. – М.: И-во «Пищевая промышленность», 1970. – 232 с.
 12. Сегеда А. П. Розвиток і зміни в структурі найважливіших галузей промисловості України в 90-х роках XIX ст. / А. П. Сегеда // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР: Респ. міжвід. зб. наук. праць. – Вип. 15. – К.: Наук. думка, 1982. – С. 77 – 81.
 13. Сегеда А. П. З історії промислового піднесення в Росії і на Україні у 90-ті роки XIX ст. / А. П. Сегеда // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР: Респ. міжвід. зб. наук. праць. – Вип. 17. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 48 – 53.
 14. Тимочко Н. О. Економічна історія України: Навч. посіб. / Н. О. Тимочко. – К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.
 15. Фабрично-заводская промышленность. IX-й отделъ // Статистической ежегодник России 1913 г. – С.-Петербург, 1914. – 23 с.
 16. Фабрично-заводская промышленность и торговля России. Издание 2-е. Исправленное и дополненное. – С.-Петербург: Типография И. А. Ефрона, 1896. – 636 с.
 17. Хромов П. А. Экономическая история СССР. Период промышленного и монополистического капитализма в России: Учеб. Пособие / А. П. Хромов. – М.: Высш. школа, 1982. – 240 с.

Куцик Р.

Науковий керівник – доц. Валіон О. П.

ДОКТРИНА МОНРО – ПЕРША ГЕОПОЛІТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Найважливішим зовнішньополітичним актом Сполучених Штатів Америки у 20-х рр. XIX ст. стало проголошення 2 грудня 1823 р. доктрини Монро. Вона була першою геополітичною концепцією американської дипломатії, визначивши основні напрямки діяльності США на зовнішньополітичній арені у XIX ст. Крім того, доктрина Монро закріпила за країною статус гегемона в Західній півкулі, що визначав хід подій, як на Північному, так і Південному континенті Америки. Тому сьогодні буде актуальним звернення до витоків зовнішньополітичної активності США, їх ролі на міжнародній арені в означений період.

Метою дослідження є аналіз основних положень доктрини Монро, її впливу на подальшу експансію США країн Латинської Америки.

Основні **завдання** полягають у визначенні передумов та етапів створення даного зовнішньополітичного акту, характеристиці визначальних ідей та позицій американських політичних діячів щодо його прийняття, обґрунтуванні концептуальних основ документу, встановленні впливу доктрини Монро в зміні позицій США на міжнародній арені у XIX ст.

Об’єктом дослідження є історичні та зовнішньополітичні процеси, що відбувалися в країнах Америки та Європи в XIX ст.

Предметом роботи є доктрина Монро, як перша геополітична концепція американської дипломатії, що визначала зовнішньополітичний курс США у XIX ст.

Походження доктрини Монро, її початковий зміст і подальша еволюція вже тривалий час є предметом наукових досліджень. Серед науковців, котрі зверталися до даної тематики, можна відзначити: О. В. Єфімова [5], Н. С. Болховітінова [6], А. М. Шлезінгера [9], А. І. Уткіна [8], Дж. Бравна Тіндалла та Дейвіда Е. Шая [2] та ін.

Створення доктрини Монро, перш за все, було пов'язане із внутрішніми особливостями розвитку капіталізму й плантаційного рабства в США, а також міжнародною обстановкою в той час.

Іспанська колоніальна імперія, перебуваючи в стані занепаду, переживала глибоку кризу. Латинська Америка була охоплена національно-визвольним рухом. У пресі циркулювали чутки про підготовку реакційним Священним союзом проектів втручання в справи Західної півкулі. Деякі держави прагнули захопити ці колонії [7, с. 156].

Англія, як беззаперечна на “володарка» морів, активно розробляла плани розширення власного політичного впливу в Південній Америці.

В зв'язку з цим, сформувалася складна й напружена ситуація в Західній півкулі. З одного боку, спостерігалася зацікавленість плантаторів-рабовласників Півдня і великої буржуазії Півночі в експансії, а з іншого, – перед зовнішньою політикою Сполучених Штатів Америки постали завдання створення сприятливих умов для розширення території і висунення гасел, які б теоретично виправдовували прерогативні права США на Американському континенті [7, с. 156].

З метою обґрунтування переважних “прав» США в Західній півкулі і, перш за все, в Північній Америці, політичні діячі Сполучених Штатів неодноразово посилалися на різноманітні аргументи [7, с. 156]. Зокрема, ще в грудні 1813 р. Т. Джефферсон писав німецькому вченому А. Гумбольдту: “Європейські країни утворюють окрему частину земної кулі; вони є частиною певної системи; у них коло власних інтересів, в які ми ніколи не повинні втручатися; це становить наше завдання. Америка має в розпорядженні свою півкулю. Тому в неї своя система інтересів, які не повинні бути підпорядковані інтересам Європи» [6, с. 295]. Тобто, бачимо, що Т. Джефферсон висуває концепцію двох цивілізаційних систем: американської і європейської. Згодом дана теорія буде ширше обґрунтована й аргументована.

Думка про неминучість панування Сполучених Штатів на території північноамериканського континенту була докладно викладена державним секретарем Джоном Квінсі Адамсом на засіданні уряду в листопаді 1819 р. Він заявив, що “... світ повинен звикнути до думки про те, що континент Північної Америки повинен бути нашим власним володінням. З того часу, як ми стали незалежним народом... він повинен стати нашим надбанням, подібно до того, як Міссісіпі повинна текти до моря. Іспанія має володіння поблизу нашого південного, а Великобританія біля нашого північного кордону. Було б неможливим, щоб пройшли століття, а вони не були анексовані Сполученими Штатами» [5, с. 205].

Найґрунтовніше концепцію “американської системи» висвітлив голова палати представників Генрі Клей. Виступаючи в конгресі 10 травня 1820 р., він зазначав: “У наших силах створити систему, центром якої станемо ми, де з нами буде вся Південна Америка. Особливо вигідно це було б відносно торгівлі; наша країна стала б місцем зосередження світової торгівлі... Щодо Південної Америки народ Сполучених Штатів займе ту позицію, котру займають жителі Нової Англії стосовно інших Сполучених Штатів. Підприємливість, працьовитість і економічні навички дадуть нам перевагу в будь-якому змаганні, яке Південна Америка може підтримувати з нами» [6, с. 295]. Виходячи з цього, Г. Клей закликав колег “стати справжніми американцями і очолити американську систему» [7, с. 157].

Правлячі кола США давали “американській системі» націоналістичне тлумачення. “Щодо американської системи, – відверто заявив Дж. К. Адамс португальському послу в 1821 р., – то ми маємо її, ми складаємо цю систему, між Північною і Південною Америкою немає спільності інтересів або принципів» [7, с. 157].

Відбиваючи настрої впливових кіл громадськості Нової Англії, редактор “Норт Амерікен Рев'ю» Едуард Еверетт писав, що Південна Америка стане для Сполучених Штатів тим, “чим Азія та Африка є для Європи» [6, с. 295–296].

В роки, що безпосередньо передували проголошенню доктрини Монро, тенденція до експансії знайшла вираження в захопленні Флориди, що була остаточно підкорена у 1819 р., претензіях на Кубу, проникненні в Техас [7, с. 157]. Отже, передумови проголошення концепції американської дипломатії склалися ще з початку ХІХ ст., коли в суспільно-політичній думці правлячих кіл країни поширилися ідеї експансіонізму та панування в Західній Півкулі.

Власне, виникнення доктрини пов'язують із наступними подіями. У 1822 р. на Веронському конгресі, скликаному з ініціативи Священного союзу, стояло питання

придушення революції в Іспанії. Артур Веллінгтон, представник Англії, отримав завдання не допустити вторгнення Франції до Іспанії. Здійснення даної інтервенції означало б посилення головного суперника Англії в Європі – Франції – і послаблення Іспанії, що знаходилася в сфері впливу Англії [5, с. 202].

Після того, як усупереч наполяганням Англії, французька армія вторглася до Іспанії для придушення революції, в англійського уряду виникла (хоча, і безпідставно) підозра, що наступним кроком Священного союзу буде інтервенція в іспанські колонії під приводом відновлення там влади іспанської монархії, але фактично з метою їх захоплення. 31 березня 1823 р. англійський міністр закордонних справ Джордж Каннінг повідомив у листі британському послу в Парижі, що Англія не допустить завоювання Францією (або придбання нею дипломатичним шляхом) будь-яких володінь із складу колишніх іспанських колоній [5, с. 202].

Таким чином, відносини між Англією і Францією різко загострилися. У 1823 р. Д. Каннінг звернувся до посла США в Англії Раша, запропонувавши спільні дії США і Англії в іспано-американському питанні в зв'язку із чутками про загрозу інтервенції Священного союзу (серпень 1823 р.) [7, с. 158].

В ході дискусії на засіданнях американського уряду в листопаді 1823 р. виникло дві протилежні точки зору. Більшість кабінету, зокрема, і військовий міністр Джон Келхун і президент Джеймс Монро, вважали інтервенцію Священного союзу в Південну Америку можливою й схилилися до прийняття пропозицій Дж. Каннінга. Іншу точку зору обстоював впливовий і добре обізнаний у даних питаннях державний секретар Дж. К. Адамс, який детально розкрив зміст і цілі пропозицій Дж. Каннінга [6, с. 297–298].

Дж. Адамс розумів, що реальної загрози інтервенції Священного союзу не існувало. За його словами, можливість відновлення іспанського панування на Американському континенті була таким ж не реальним, як припущення, що Чімборасо (вулкан) провалиться в океан. У той же час, Адамс вважав, якщо Великобританія одна «захистить» молоді південноамериканські держави від інтервенції Священного союзу, а Сполучені Штати залишаться осторонь, то Англія отримає величезні торговельні переваги, й колишні колонії Іспанії стануть володіннями Англії [7, с. 159].

Зважаючи на це, Дж. Адамс закликав Дж. Монро та Кабінет до незалежного курсу односторонньої політики проти відновлення іспанських колоній. Він говорив: «Відвертіше та гідніше буде відкрито оголосити наші принципи Росії й Іспанії, а не плентатись нікчемним човником за британським військовим кораблем» [2, с. 236].

На думку Адамса, Д. Каннінг прагнув запобігти територіальному розширенню США, зв'язавши їх зобов'язаннями не приєднувати колишні іспанські колонії [7, с. 159]. Отже, в результаті дискусії перемогла позиція Адамса, що стало переломним моментом в утвердженні гегемонії США на континенті.

Тож, 2 грудня 1823 р. президент Джеймс Монро звернувся до конгресу з посланням, яке увійшло в історію як «доктрина Монро» [5, с. 203].

В документі зазначалось: «...американські континенти, що домоглися свободи і незалежності і оберігають їх, відтепер не повинні розглядатися як об'єкт майбутньої колонізації з боку будь-яких європейських держав» [3, с. 140]. Тобто, проголошувалася політика невтручання європейських країн у американські справи.

Крім того, висувалося положення про те, що політичні системи європейських держав (монархічна) і американських (республіканська) різні, й Сполучені Штати будуть розглядати будь-яку спробу з боку європейських держав перенести свою політичну систему на якусь частину Західної півкулі, як «загрозу миру і безпеки» [3, с. 141].

В доктрині зазначено: «Ми не втручалися і не будемо втручатися у справи колоній чи залежних територій будь-якої європейської держави. Але, відносно урядів країн, які проголосили і зберігають свою незалежність, і тих, чию незалежність, після ретельного вивчення і на основі принципів справедливості, ми визнали, ми не можемо розглядати будь-яке втручання європейської держави з метою пригнічення цих країн або встановлення будь-якого контролю над ними інакше, як недружній прояв відносно Сполучених Штатів ...» [3, с. 141]. Цей пункт, яскраво підкреслює те, що США розцінювали країни Латинської Америки, як орбіту власного впливу.

У посланні стверджувалося, що Сполучені Штати не втручаються у внутрішні справи

європейських держав і неприпустимо, щоб об'єднані країни (зокрема, Священний союз) поширювали свою політичну систему на будь-який із американських континентів, “загрожуючи миру і щастю Сполучених Штатів». Тому Сполучені Штати не можуть відноситися байдуже до подібного втручання, в якій би формі воно не відбулося [5, с. 203].

Хоча, насправді в період утвердження доктрини реальної загрози інтервенції Священного союзу в Західну півкюлю не існувало, а, власне, перспектива відновлення іспанського панування в Америці здавалася абсурдною. Проголошуючи доктрину Монро, уряд США виходив, насамперед, із власних інтересів, а не народів Латинської Америки [7, с. 161].

Загалом у доктрині Монро було закладено два основних принципи: перший – оборонний, спрямований проти колоніальної експансії європейських держав у Америці, інший, важливіший – це те, що США не заявили, як вимагав Каннінг, про свою відмову від домагань на території й “особливі права» в Латинській Америці. Навпаки, США висловлювали претензії на панування над обома американськими континентами, виключаючи поки ті їх частини, які вже були колоніями інших держав [5, с. 206].

Зокрема, дещо раніше, в депеші американському послу в Іспанії від 28 квітня 1823 р., Адамс вказав, що США хочуть анексувати Кубу, а також заявив з приводу Вест-Індійських островів, які “з огляду на розташування були природним додатком до північноамериканського континенту». Навесні того ж року він сказав відомі слова, що “яблуко, відірване бурєю від рідного дерева, немає вибору, воно може впасти лише на землю», і, якщо Куба перестане бути іспанською, то вона може тяжіти лише до “материнського лона» – Північноамериканського Союзу [5, с. 205].

А в тому ж 1823 р., коли була викладена доктрина, президент Монро писав Джефферсону: “Як на мене, мис Флориди і Куба – це всього лише гирло Міссісіпі». Варто додати, що, коли населення Куби боролось за визволення від іспанської залежності, керівні політики США, в тому числі і Джефферсон, зробили все, щоб шляхом дипломатичного тиску перешкодити звільненню Куби, й допомогли країні залишитися колонією Іспанії [5, с. 205 – 206].

У 1838 р. газета “Демократичний огляд» писала про Америку, як про “велику державу майбутнього», і заявляла, що вся півкюля буде належати Сполученим Штатам. Ця газета у 1845 р. зазначала, що “мексиканці не спроможні до самостійного існування», а газета “Іллінойс Стейт Реджістер» з колонізаторським азартом наполягала на тому, що “мексиканці взагалі не набагато вище негрів» [5, с. 206]. Отже, після прийняття, доктрина стала засобом аргументації дій американського уряду відносно сусідніх та латиноамериканських країн, крім того, вона часто фігурувала в суспільно-політичній думці країни, що надавало їй статусу “закону», який є непорушним і чинним у дії.

Потрібно додати, що в галузі зовнішньої політики в доктрині рішуче висувався принцип поділу світу на європейську та американську системи. Саме цей принцип став визначальним чинником у формуванні зовнішньополітичного курсу не лише США, а й країн Європи. Також, згідно із документом розмежовувалися сфери впливу в світі впродовж усього XIX – початку XX ст.

Проте, варто відзначити, що під “політичною системою Америки» розуміли систему, власне, Сполучених Штатів. Саме її американські державні діячі вважали зразковою і вбачали в ній джерело “повноцінного щастя». США вони розглядали як центр усієї Західної півкулі [7, с. 161]. Буде доречним згадати афоризм – “Америка для американців», що згодом трансформувався в інший вислів – “Америка для Сполучених Штатів» [1]. Ці слова досить вдало розкривають сутність доктрини, адже на основі аналізу змісту документу, можна простежити, що основний акцент ставиться не на утвердженні рівності країн Американського континенту, а навпаки, на принцип колонізації і встановлення гегемонії США.

Варто відзначити, що доктрина Монро була націлена не проти європейського економічного проникнення, а проти європейських політичних зазіхань у Західній півкулі [9, с. 213]. Тобто, США не відмовлялися від економічного співробітництва з країнами Європи, оскільки вони розуміли, що це може призвести до краху економіки країни.

В цілому зміст доктрини Монро виявився досить розмитим. Він доповнювався різноманітністю теорії і практики зовнішньої політики країни. Туманний характер формувань і, власне, форма доктрини, проголошеної у вигляді послання президента конгресу, не оформленої навіть як звичайний законодавчий акт, дозволили уряду Сполучених Штатів в кожному конкретному випадку пристосовувати доктрину до різної історичної

обстановки [7, с. 161–162].

Так, у 1843 р. журналіст Джон Саллівен викристалізував популярну фразу “особливе призначення», маючи на увазі територіальне поширення північноамериканської республіки на Захід “з метою продовження великого експерименту свободи і федерального самоврядування». Президент США Джеймс Полк, зокрема, вбачав у доктрині “особливого призначення» виправдання війни з Мексикою (1846–1848 рр.), що розширила територію Сполучених Штатів [8, с. 20]. Таким чином, Америка постійно розгортала зону власного впливу, прикриваючись доктриною Монро. Завдяки такій політиці, США стали у XIX ст. справжнім гегемоном Західної Півкулі, з яким уже ніхто не міг конкурувати, а тим більше йому протидіяти.

Деякі дослідники вважають, що доктрина Монро у своєму розвитку пройшла декілька етапів. Так, М. Крейтор подає періодизацію еволюції доктрини Монро. Зокрема, перший етап розвитку доктрини – від моменту її проголошення в 1823 р. до додатку Річарда Олні (20 липня 1895 р.) – співпадав із становленням і обґрунтуванням принципів американського Великого простору, тобто, сфери американської гегемонії на Західній півкулі. Цей початок прориву США в Західну півкулю є насправді економічним і політичним закабаленням країн Американського континенту. Другий етап розпочався у 80-х рр. XIX століття й полягав у розширенні, консолідації й абсолютизації американської гегемонії. Латиноамериканські держави перетворювалися на протекторати США, позбавлені будь-якого матеріального суверенітету, зберігали лише зовнішні, символічні атрибути. Апогей даного часу – війна проти Іспанії в 1898 р. за захоплення її колоній і додаток президента Т. Рузвельта до доктрини Монро від 1904 року. В той час формувалися принципи організації американського Великого простору, а також політичні та юридичні основи американського необмеженого панування на континенті. Ці принципи висловлені в різних додатках до доктрини Монро, починаючи з додатку Олні, створення Панами і, завершуючи додатками Теодора Рузвельта. Це період, про який близький друг Теодора Рузвельта У. А. Уайт писав: “Коли іспанці здалися на Кубі і дозволили нам захопити Пуерто-Ріко й Філіппіни, Америка на цьому перехресті звернула на шлях, що веде до світового панування. На земній кулі був посіяний американський імперіалізм. Ми були засуджені на новий спосіб життя». Третій етап співпадав із формулюванням ідеології універсалізму президента В. Вільсона, Паризькою мирною конференцією після закінчення Першої світової війни, яка завершилася Версальським мирним договором, а також з планами перетворення Ліги Націй в інструмент англосакського світового панування, і, врешті, з першою поразкою Європи перед Сполученими Штатами, що полягала у включенні, на вимогу Вільсона, доктрини Монро в Статут Ліги Націй. На той час Латинська Америка була вже остаточно підкорена [4]. Цей час став початком американського прориву в Європу і Азію. “За словами Карла Шмітта, – як писав М. Крейтор, – доктрина Монро покидає землю Американського континенту, перетворюючись із регіонального принципу панування у світову доктрину», в інструмент встановлення світового панування [4].

Отже, доктрина Монро, як перша геополітична концепція американської дипломатії у своєму розвитку пройшла низку етапів, котрі визначили напрями зовнішньої політики США на перспективу. В ній виразно втілюються тенденції до зміцнення та розширення самостійних амбітних позицій Сполучених Штатів в Західній півкулі. Її положення були в остаточному підсумку спрямовані не на захист, а на колонізацію країн Латинської Америки. Крім того, вектор документу був загострений проти Великобританії та інших європейських країн, як конкурентів Сполучених Штатів у боротьбі за вплив у Західній півкулі. Якщо на перших етапах доктрина Монро використовувалась не особливо ефективно, то надалі ця тенденція зміниться й вона стане вагомим зовнішньополітичним, легітимним прикриттям політичної експансії США над країнами Латинської Америки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Америка для американців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://betaproject.net/found/%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%BB%D1%8F%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2>
2. Бравн Дж. Тіндалл Історія Америки (6-е видання) / Дж. Т. Бравн Тіндалл, Е. Д. Шай / Пер. з англійської: Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур. – Львів: Літопис, 2010. – 904 с.
3. Доктрина Монро (из ежегодного послания Конгрессу президента Джеймса Монро, 2 декабря 1823

- г.) // Хрестоматія по історії Нового часу країн Європи та Америки: В 2 кн. Кн. 2. Міжнародні відносини в 1648 – 1918 рр. / сост. Д. В. Кузнецов. – Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. – 336 с.
4. Доктрина Монро та її місце у зовнішній політиці США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://knowledge.allbest.ru/international/3c0b65635b3ac68b5c43a88421316c36_0.html
 5. Ефимов А. Очерки історії США. Від відкриття Америки до закінчення громадянської війни / А. Ефимов. – М.: Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1958. – 439 с.
 6. Історія США в чотирьох томах. Т. 1. 1607–1877 / Ред. кол.: Н. Н. Болховитинов, М. С. Альперович, Р. Ф. Иванов і др. – М.: Издательство «НАУКА», 1983. – 687 с.
 7. Очерки нової та найновішої історії США в двох томах. Т. 1. – М.: Издательство Академия Наук СССР, 1960. – 633 с.
 8. Уткин А. Американська імперія / А. Уткин. – М.: Изд-во Эксмо «АЛГОРИТМ», 2003. – 736 с.
 9. Шлезингер А. Цикли американської історії: Пер. з англ. / А. М. Шлезингер. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Прогресс-Академия», 1992. – 688 с.

Куцик Р.

Науковий керівник – доц. Секо Я. П.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІКВІДАЦІЇ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ У 1938–1939 РР.

Період 1938–1939 рр. в європейській політиці характеризується гострою кризою міжнародних відносин. Саме на цей час припадає остаточний крах Версальсько-Вашингтонської системи та утвердження нової моделі міжнародних взаємин, при якій Німеччині відводилась роль гегемона в Центрально-Східній Європі. Чехословаччина, як результат цієї системи, втратила свої позиції і стала «жертвою» складних зовнішньополітичних протиріч, що призвело до ліквідації її державності. Тому, буде актуальним визначення основних аспектів цієї геополітичної ситуації, яка назріла навколо Чехословацької кризи в 1938–1939 рр.

Події у Мюнхені ставали предметом дослідження науковців-істориків, зокрема: В. Сиполса [15], Н. Індукаєвої [7], О. Пеганова [12], О. Іваницької [5], В. Гусєва [1], В. Павленка [13], В. Маріної [9].

На сьогоднішній день не має єдиної оцінки мюнхенських подій. Перед дослідниками постає чимало суперечливих питань. Одним із найважливіших є значення «Мюнхена» для Чехословаччини? Відповідь на питання варто шукати на перетині внутрішніх і зовнішніх політичних аспектів розвитку ЧСР.

У 1933 р. в перше виступивши перед генералітетом, А. Гітлер проголосив перегляд європейських кордонів. А в 1934 р. відверто заявив, про намір включити до складу майбутньої Німеччини Австрію й Чехословаччину [1, с. 120]. Тобто, плани агресора були відомі усім, проте ніхто так і нічого не зробив, щоб цьому запобігти. Навпаки, 29–30 листопада 1937 р. в Лондоні відбулися англо-французькі переговори, в ході яких було підтверджено прагнення до досягнення взаємодії із Німеччиною. У зв'язку з цим вирішено не перешкоджати аншлюсу Австрії, який відбувся 12 березня 1938 р. [15, с. 105;]. Це свідчило про те, що система колективної безпеки перестала діяти. Як висловився американський історик Д. Флемінг: «Колективна безпека була піддана в Англії анафемі» [15, с. 105].

Наступною «жертвою» стала Чехословаччина і Версальсько-Вашингтонська система не могла врятувати її становище. 15 вересня 1938 р. на зустрічі у Берхтесгадені, А. Гітлер вимагав від Н. Чемберлена негайної передачі Німеччині Судетської області і ліквідації договорів Чехословаччини про взаємну допомогу з іншими країнами. Англійський прем'єр-міністр висловив готовність задовольнити ці претензії. 19 вересня Н. Чемберлен і Е. Даладье в категоричному тоні запропонували Бенешу піти на поступки А. Гітлеру, а 21 вересня 1938 р. англійські і французькі посли в ультимативному порядку вимагали від чехословацького уряду прийняття англо-французьких пропозицій [11]. Оскільки Чехословаччина опинилася в зовнішньополітичній ізоляції, Бенеш вимушено прийняв ультиматум.

29–30 вересня 1938 р. у мюнхенському «Жоричневому будинку», відбулася міжнародна конференція за участі Н. Чемберлена (Англія), Е. Даладье (Франція), А. Гітлера (Німеччина) і Б.